

שמחתה של שבת

עמישוב שורק

המאמר מוקדש לרפואת אבי מורי
חיים רפאל בן גדולה, זכרה של
סבתי גדולה בת אליעזר, ושל
חברי: הראל בן - מן ושלמה ליבמן
הי"ד ולרפואת ניר בן דורית ושחף
בן אילת

- א. הקדמה
ב. המקורות השוללים את מצוות השמחה בשבת ☹
ג. מקורות המורים על שמחה בשבת ☺
ד. סיבות לשמחה בשבת ☺
ה. ההבדל בין שמחת שבת לשמחת יו"ט
ו. ישוב הסתירות
ז. חובת מצוות עונג בשבת - האמנם?
ח. שמחה בשבת הלכה למעשה
ט. סיכום:

א. הקדמה

ברצוני לעסוק במאמר זה במהותה של השמחה בשבת, נושא שע"פ עניות דעתי עוד לא דוּש
די הצורך. האם יש מצווה לשמוח בשבת, ואם כן כיצד יש לעשות זאת. אולי ישנם חילוקים
בשמחה עצמה? אנסה לעמוד על נקודות אלה במאמרי.

כמו כן, ברצוני להדגיש, שחב הדברים לא נכתבו מעצמי, אלא מרעיונות ששמעתי מחברי.
ברצוני להודות לאמיר נכשטרן ולאבינועם ברונשטיין ולכל מי שסייע במלאכתי.

בתורה נכתב הרבה על השבת, אך לא מצאנו שום ציווי מפורש על השמחה בה. האם זה משום
שאין מצווה כזו, או שמא מפני שהדבר פשוט עד כדי כך שאין צורך לצוות? ואולי יש ציווי אלא
שעלינו למצוא את המקור בפסוקים.

בזמירות שבת אנו שרים "זזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה". האם מחבר מילות השיר
התכוון לשמחה בעלמא, או שרצה לרמוז כאן שיש מצווה לשמוח בשבת? כמו כן נתקבל היום
ברבים שיר בן שני בתים שמילותיו הן: "אילו יהודי היה יודע מה זה שבת קודש היה שמח
ורקד מאה ועשרים שנה, אילו יהודי היה יודע שה' אוהב אותו היה..." במאמרי זה אנסה
להוכיח שהשמחה בשבת ואהבת ה' לא סתם נסמכו זה לזה, ויש ביניהם קשר בלתי נפרד.

ב. המקורות השוללים את מצוות השמחה בשבת

נפתח בדברי חז"ל מהם משמע לכאורה שאין מצווה לשמוח בשבת:
במועד קטן (כד ע"ב) מובאים דיני אבלות. התוס' במקום דנים בשאלה מדוע יום השבת עולה

למנין שבעה, והרי זהו יום שמחה, וא"כ אין אבלות נוהגת בו. ועונים התוס' בפשיטות שיש לחלק בין ימי הרגל לימי שבת משום ש: "רגל אינו עולה משום שאין אבלות כלל, משום דכתיב בהם ימי שמחה, **שבת מיהא לא כתיבא שמחה**". אמנם, ודאי הוא גם לשיטת התוס' שאין אבלות נוהגת בשבת, אך עדיין לא זכתה להקרא "שמחה" כמו ג' רגלים, ע"מ שלא תעלה למנין שבעה. כמובן שגם לשיטת התוס', שאין מצווה מפורשת לשמוח בשבת, סוף סוף - להתאבל בשבת ודאי אכור כפי שהם עצמם מביאים בשם הירושלמי: "בענין שבת כתיב "ברכה" שנא' "ויברך אלוקים את יום השביעי...", ועוד נאמר על לשון ברכה: "ברכת ה' היא תעשיר **ולא יוסיף עצב עימה**". א"כ ע"פ שיטת התוס' והירושלמי, שבת אסורה באבלות, אך מכל מקום אין בה ציווי על השמחה.

גם בשו"ת התשב"ץ משמע שאין מצווה מפורשת לשמוח בשבת, וכך הוא כותב: "...ואפשר דמשום שבת גופיה לא מתסר בהספד דלא אשכחן דשבת אקרי יום שמחה אלא עונג באכילה, וקראת לשבת עונג - באכילה (שבת קיח)", כך גם מלשון התוס' רא"ש על מסכת ברכות: "...אבל בשבת לא אשכחן דכתיב בה שמחה", וגם המאירי על מו"ק: "והשבת עונג נאמר בה ולא שמחה".

ג. מקורות המורים על שמחה בשבת

בניגוד לכך, אנו רואים מקורות מפורשים המצווים על שמחה בשבת. המקור הקדום ביותר לכך הוא הספרי (במדבר י', י', פסוקה עז): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעוכם בחצוצרות, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" "וביום שמחתכם - אלו השבתות... ובמועדיכם אלו ג' רגלים". ורמז לדבר בגמטריא "שמחתכם" עולה למנין "גם ביום השבת".

מענין לראות על כך את האבן עזרא. הא"ע כותב על הפסוק: "ששבתם מארץ אויב, או נצחתם האויב הבא עליכם וקבעתם יום שמחה כימי הפורים ושבעת ימי חנוכה שמחה. רק המעתיקים פרשו וביום שמחתכם על שבת". א"כ ראינו שהאב"ע יוצא כנגד אותם שלמדו את הפסוק על השבתות ומכריח להעמידו בנצחונות והצלחות. האבן עזרא ודאי לא חלק על הספרי, שהרי הספרי הוא מקור תנאי קדום, אלא משמע שהוא גורס אחרת בספרי, וחולק על אותם שגויסו שם שבתות.

מקור נוסף לענין שמחה בשבת, אנחנו רואים בילקוט שמעוני, פרשת עקב, רמ"ז ד"ה "ועתה ישראל": "טול מהם שבתות וימים טובים שאינם מן המנין, שהם ימי שמחה ותענוג". כמו כן, התוס' בכתובות בענין פנים חדשות הנדרשות ל"שבע ברכות", כותב: "ושבת דחשבינ פנים חדשות, דאמרין באגדה מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן, נאמר שירה. התם נמי מרבין לכבוד השבת בשמחה ובסעודה". כלומר, יש מצווה להרבות בשמחה, ומצווה זו משמעותית כל כך עד שאין צורך ב'פנים חדשות' אנושיות, בכדי ליצור את השמחה הדרושה לשבע ברכות. (אמנם התוס' במו"ק כתבו שאין מצוות שמחה בשבת, כנ"ל).

בש"ת הרא"ש דן בשאלה האם מותר להדליק נר ביו"ט ראשון לצורך אור של יו"ט שני, והרי בו ביום אין הנאה מהנר. ומכריע הרא"ש שמותר מפני שהנר אינו לצורך אורה אלא לצורך שמחה, וזה ודאי שייך גם כאשר החמה עוד זורחת, שהנרות מוסיפים שמחה. ומסכם הרא"ש את דבריו במשפט: "לכן נהגו להרבות בנרות בשבתות וימים טובים, לשמחה ולא לאורה!" (מעניין שהרא"ש כאן אומר להשתמש בגרזיים חיצוניים ע"מ להרבות באותה שמחת שבת).

בדעתו של שו"ת מהרי"ל יש לכאורה סתירה. בסימן לד: הוא כותב: "...דקדושת השבת הוי נמי שמחה בכלל", אך ספר התודעה מצטט בשמו: "מהרי"ל לבש בחוה"מ בגדי שבת, וליום טוב היו לו בגדים נאים יותר משל שבת, משום שביום טוב יש גם מצות שמחה מה שאין בשבת".

לענין פסק כותב הטור שכבר בקבלת שבת יש לעורר את השמחה: "וישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת, דכתיב: "וכבדתו" ודרשינן: שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבושך של חול... וישמח בביאת השבת כיוצא לקראת המלך, וכיוצא לקראת חתן וכלה... וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו, וכל המרבה לכבוד... הרי זה משובח. (או"ח סימן רסב). בהמשך ננסה לעמוד גם על הדימוי המיוחד בלשון הטור "כיוצא לקראת חתן וכלה". יש מקור מפורש לענין שמחה בשבת, בבית יוסף הדין בשאלה האם לאבל מותר ללמוד תורה בשבת "...אבל ר"י היה מתיר תלמוד תורה בשבת שהיא משמחת את הלב והוא צריך לשמח עצמו בשבת". (בית יוסף, יו"ד סימן ת).

ד. סיבות לשמחה בשבת

ננסה לעמוד על ההתאמה המיוחדת בין קדושת השבת ומצוותיה, לענין השמחה, ומתוך כך לברר האם יש לשמוח בשבת, ואם כן - מדוע?

רד"ק כותב שטעם השמחה בשבת היא משום שזהו יום שיש בו קרבן מוסף: "...וראשי חדשים והשבתות שהיה בהם קרבן מוסף, היו ימי שמחה". (הושע יב, יג). כדי לעורר את השמחה אף ציוו חכמים על פעולות חיצוניות, כגון הדלקת נרות רבים בשבת, (באור הלכה רסג) וכן על הוספה בלימוד התורה, שהיא כידוע מרבה שמחה (לקט יושר, ח"א קיח ע"ב).

מהי המהות הפנימית של השמחה בשבת?

בספר טעמי המנהגים ומקורי הדינים (סימן שיז) מופיע הסבר מופלא, ממש פלאי פלאות: טעם למה מתפללים ג' תפילות משונות זו מזו בשבת, אתה קדשת, ישמח משה, אתה אחד, וביו"ט לא תיקנו אלא אחת, אתה בחרתנו לערבית שחרית ומנחה, מפני ששבת נקראת כלה וקב"ה נקרא חתן תקנו אתה קדשת על שם הקדושין שנותן החתן לכלה, אח"כ ישמח משה על שם שמחת חתן בכלה, ואח"כ מוסף על שם התוספות שמוסיף חתן לכלה לכתובה. על שמתיחד החתן עם הכלה אומר אתה אחד.

וכן בהמשך סימן רפב:

טעם שחייבו חז"ל לקדש על היין, הואיל וכלה נכנסת לחופה צריך לשמחה ולהמשיך לה אצילות

רוח הקודש ממקום יניקתה סוד פחד יצחק ששם סוד היין המשמח אלקים ואנשים. ומכאן אנו רואים שטעם שמחת שבת הוא נחתן המכניס כלה לחופתו. וכשם שאנו שמחים בשמחת חתן וכלה, כך יש מצווה לשמוח בשבת. עפ"ז יובן מדרש מופלא המופיע באוצר המדרשים איינזשטיין (עמוד שיא, ד"ה ד"א בראשית), המיטיב להביע את שמחתה של שבת. מפאת יופיו אני אצטט אותו כלשונו:

באותה שעה הביא הקב"ה שרה של שבת והושיבה על כסא הכבוד והביא לפניו שירה, וכל שר ושר של כל רקיע ורקיע ושל כל תהום ותהום היו מרקדין ומשמחין לפניו ואומרים שבת היא לה! ושאר כל השרים הגדולים אומרים לה! היא שבת, ואף אדם הראשון העלה אותו הקב"ה לשמי מרומים לשמים העליונים לשוב ולשמוח בשמחתה של שבת. עשה הקב"ה [את השבת] חנוכה של שמים וארץ והכל שמחים בה, ואף אדה"ר שש ושמח בשמחתה של שבת. באותה שעה כשראה אדה"ר שבחה של שבת ורבותה של שבת, שמחתה וגדולתה של שבת שהכל היו שמחים בה והיא היתה תחלה וראש לכל השמחות, מיד פתח פיו ואמר מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה לשבת את אמור לי מזמור שאני אלוה השבת, מיד עמדה השבת על רגליה ונפלה על פניה ואמרה טוב להודות לה!, וכל סדרי בראשית השיבו, ולזמר לשמך עליון.

מתוך כך ננסה לגעת במשנתו של ר' נחמן בחרדת קודש. אנו רואים שר' נחמן מברסלב משבח מאוד את השמחה בשבת. ראשית נביא את לשונו ואח"כ ננסה לבאר:

צריך להיזהר מאד להיות שמח וטוב לב בשבת, כי מעלות וקדושת שבת גדולה ויקרה מאד, כמובא, ובפרט, 'בראשית חכמה' בשער הקדושה בתחילתו, ע"ש...

והבן שם היטב כדי שיתלהב ליבו לקבל שבת בשמחה גדולה ועצומה כראוי. וע"י זה היראה בשלמות. דהינו עם הדעת, כי בחול אפשר שיהיה היראה עם כסילות, בבחינת (איוב ד) "הלא יראתך כסלתך". ועיקר הכסילות הוא מחמת השיעבוד שיש בחול כי ע"י השיעבוד אין הדעת שלם, וכמו שכתוב במואב (ירמיהו מח) "שאנן מואב מנעוריו וכו', ובגולה לא הלך, על כן עמד טעמו בו וכו' ". וכמו שאמרו רבותינו ז"ל במגילה יב ע"ב כי ע"י שיעבוד וגלות הדעת מבולבל. אבל בשבת הוא חרות. וכשיש חרות ואין שיעבוד וגלות אזי הדעת שלם, כנ"ל. ועיקר החרות - ע"י התענוג ושמחה של שבת, בחינת (ישעיהו נח) "אז תתענג על ה'" הנאמר בשבת, וע"י זה נעשה חרות, בבחינת (שם נה) "כי בשמחה תצאו", שע"י השמחה יוצאים לחרות, וכשיש חרות הדעת בשלמות כנ"ל, ואזי היראה כראוי בבחינת יראי שבת (תקוני זוהר, תיקון ט), כי אז היראה בלי כסילות שיש בימי החול, כי עקרה הכסילות - מחמת השיעבוד כנ"ל... ועיקר הדעת הוא בשבת שעל ידי זה יש חרות, ואז הדעת בשלמות כנ"ל.

והכלל, שצריך לנהוג שמחה גדולה בשבת קודש, ולבלי להראות שום עצבות ודאגה כלל, רק להתענג על ה' ולהרבות בתענוגי שבת בכל מיני תענוג, הן אכילה ושתייה, הן מלבושים כפי מה שיכול, כי אכילת שבת היא כולה רחובות, כלו קודש, ועולה למקום אחר לגמרי מן אכילת חול, כמבואר במקום אחר.

רואים בתחילת הדברים שכותב ר' נחמן "צריך להיות שמחה גדולה בשבת, בגלל שמעלת שבת קדושתה גדולה עד מאד", ומסביר שהטעם לשמחה בשבת כי רק בשבת אפשר להגיע לחרות אמיתית, שכל השבוע האדם משועבד אחרי מעשיו וכן כל השבוע האדם במרוץ אחר חייו, בפיתוח דברים, בביצוע דברים, ואין לו רגע פנוי להתבונן סביבו ולחשוב מי יצר ומי ברא את כל הדברים הנפלאים שיש לו בעולמו, וזה נקרא 'דעת'. כדי להגיע לחרות זאת, הדרך לכך יכולה להתבצע רק בשבת, שהאדם אינו מחדש כלום ולא יוצר כלום, אלא נח מעמל השבוע, ואז אם בשבת האדם ישמח את עצמו הוא ירגיש בן חורין לגמרי. ומתוך חרות זו יתחיל להסתכל סביבו, ויכיר בעוצמת העולם, השמש והירח, וידע מי ברא אלה. (וזה הוא הדעת) ומתוך הסתכלות זאת יגיע למדרגה הגבוהה ביותר של יראת הרוממות. שמתוך ההסתכלות ביצירת ה', ירא ממנו מתוך הכרת גדולתו: "ואז היראה הוא בחינת יראי שבת".

מפליא לדבר על כך הרב מרדכי אלון על מהות החרות בשבת. הרב אלון מגיע לנושא זה מתוך הסברו על איסור עשיית מלאכה בשבת. במודרנציה של היום לא ברור האם שייך בכלל חלק ממלאכות בשבת? ברור שאסור היה פעם להבעיר אש כי זה היה גורם מאמץ רב לאדם, והאדם מצווה על שביתה בשבת, אך בעידן של היום שבסה"כ כדי להדליק אור צריך ללחוץ מתג בלי מאמץ כלל למה שנאסור?

עונה על כך הרב אלון שצריך להבין שכל מהות עשית מלאכה נובע מסיבה אחרת לגמרי. אדם כל השבוע מפתח ויוצר דברים, בונה מכונות, מחדש ומשפץ את העולם, ובאיזה שלב בחיים אחרי יצירת נפלאות שהאדם עשה בבריאה, מתחילות לעלות במוחו מחשבות של "כוחי ועוצם ידי", "בלעדי אף אדם לא היה יכול ליצור יצירות אלו" וכו'. בשלב מסויים האדם שוכח שכל מה שהוא יוצר ועושה זה בכלל לא מכוחו, אלא כל זה נובע מהקב"ה שבלי עזרתו לא היה יכול ליצור דבר. (חשוב לציין שהר"ן בדרשותיו מחדש שמצווה על האדם להגיד "כוחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה" אך בתנאי שהוא זוכר "כי ה' אלהיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל"), לכן אחרי כל שבוע של יצירה של האדם מגיעה השבת. השבת פרושה הוא שהאדם לא יוצר ולא מחדש דבר אלא הוא חוזר לטבע שלו. דהיינו ברגע שהאדם לא יוצר ולא מחדש, הוא עושה הפסקה לרגע בחייו, ומסתכל על הבריאה הטבעית (הרים, עצים, וכו'), ולרגע הוא קולט כמה הוא קטן בעולם של בוראו, שמעשיו אפילו הגדולים ביותר לא יגיעו לקצה הקצה של הבריאה. מיד הוא מבין שרק על ידי בורא כל המעשים, ויכול האדם להגיע לחידושים. מתוך כך האדם מגיע ליראת הרוממות, מתוך הכרה בגדולתו ובעצמותו של בוראו ולכך באה השבת, להחזיר את האדם למקורו העליון.

כל איסור המלאכות בשבת הוא רק בדברים שמחדש האדם, וברגע שהאדם עושה רק דברים

שבטבע הבריאה הוא מגיע להכרה בעצמותו יתברך. פלאי פלאות!

ישנו עוד הסבר לשמחה בשבת. בספר קול מבשר, ח"ב - תפילות זמירות וברכות כותב:

ביום שבת קודש שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. שמענו בשם הרב הקדוש א"א הרבי ר' בינם מפרשוסחא זצוקלה"ה, שכמו שבמתן תורה היו בשמחה מפני שלא היה שום חטא עד עתה, כן הוא השמחה גם כן ביום שבת קודש זהו, שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. ע"כ. ונראה להמתיק דבריו הקדושים, כי דוע, **שעיקר עבודת האדם נצרך להיות בשמחה.** כמו שנאמר (קהלת ב' כו), כי לאדם שטוב לפניו, נתן חכמה ודעת ושמחה. אך האדם יודע בעצמו שאינו טוב לפניו יתברך, ועל ידי זה לא יוכל ליתן שמחה בלב. אמנם, בשעת מתן תורה היה השמחה בשלימות. כי על העבר לא היה להם להתעצב, מפני שלא נצטוו עוד. רק עתה מחדש באו בשמחה לקבל התורה ולקיימה. וכן הוא בקדושת יום השבת, מעין השמחה מצד שהוא כללא דאורייתא כולה. וכל שבת הוא זמן שמחה להאדם על הקבלה מחדש. ומה גם בשבת קודש זה בעצם יום המתן תורה שהיה גם כן בשבת. שהכל מודים שבשבת ניתנה התורה, בודאי נשפע עלינו השמחה בשלימות.

נסכם מה שראינו עד כה, מהי מהות השמחה בשבת בקצרה: קרבן מוסף, שבת כחתן וכלה, האדם מצוי בחרות וכו' (ע"פ ר' נחמן), קבלת מתן תורה, והגברת השמחה ע"י נרות ולימוד תורה (גורמים חיצוניים).

ה. ההבדל בין שמחת שבת לשמחת יו"ט

ראינו במקורות הקודמים שישנו הבדל בן השמחה בשבת לשמחה ביו"ט שלכו"ע ישנה מצוות שמחה ביום טוב, בניגוד לשבת שישנם מקורות השוללים זאת, ננסה להבין מדוע? נפתח קודם במחזור ויטרי עמוד קמב המראה במפורש את ההבדל בניהם. הוא עוסק בענין אמירת צידוק הדין בשבת שיש בה הלל וכך כותב:

ואין או' צידוק הדין בכל שבת שיש בו הלל. כגון מועדים וראשי חדשים. מפני כבודו של הלל ושמחתו של יום שניתוספה בו שמחה על תענוג שבת. וחולקין לו כבוד משאר שבתות שלא להזכיר בו דבר אנינות נפש. **שכן המועדים נאמרה בהן שמחה מה שאין כן בשבת. וגדול השמחה מעונג.**

בהמשך דבריו מסביר את ההבדל בניהם וכך כותב:

ואע"ג דאיתא בסיפרי וביום שמחתכם ובמועדיכם. ביום שמחתכם זה השבת. ובמועדיכם כמשמעו. מ"מ לא כתיבא ביה בהדיא כמו במועדים. של (דברים טז) ושמחת בחגך. (שם) והיית אך שמח.

מדברים אלו אנו רואים שההבדל ביניהם הוא בפסוק. ננסה להעמיק בדברים אלו ולהבין מהות השוני.

אנו רואים הסבר מפורש עפ"י הדברי סופרים (אות לז) אביא את דבריו ואנסה להסבירם:

ענין שבת ויום טוב לקדושת שבת גדולה ומכ"מ ביום טוב שמחה יתירה מבשבת,
 כי קדושת שבת הוא מהקב"ה כמ"ש ויקדש אותו משא"כ יום טוב ישראל מקדשים לי'
 כמ"ש בפר' ע"פ (ק"י"ז), כי נקבעו על הנסים שנעשו לישראל בהם, והוא כענין את ד'
 האמרת וד' האמירך דרוממות השם יתברך בעולם הזה הוא רק על ידי בני ישראל
 שמקדשין שמו דלולי הם לא היה נודע בעולם (הזה), ונמצא מצד הקדושה שבת
 גדולה שהקדושה נחשב יום טוב גדול, כי הוא המשכה מקודש העליון מה שהשם
 יתברך מתקדש בעולם הזה על ידי ישראל עם קדושו גם בעולם השפל, משא"כ שבת
 היא מדה אחרונה שהיא הכנס"י והיינו מצד עצם היום, דהמקבל הקדושה דקבוע
 וקיימא הם כנסת ישראל אבל מצד הקדושה הוא המשפיע לכנסת ישראל וכמ"ש ז"ל
 דאמר הקב"ה לשבת כנסת ישראל יהיה בת זוגך...

וזוהו מצד רוחניות הקדושה אבל מצד הגופניות דיום שהוא זמן הוא מצד הגופני
 דעולם הזה שהוא תחת הזמן והזמן הוא המקבל קדושה יום טוב דישראל מקדשי
 שזה סוד את ד' האמרת הוא גדול, ומתהפך בזה החומר חותם להיות המשפיע מקבל
 והמקבל משפיע וע"כ השמחה ביו"ט יותר.

הוא מסביר שקדושת יום טוב פחותה מקדושת השבת, אך שמחת יום טוב חזקה משמחת
 שבת. ההסבר לכך הוא שקדושת השבת הקב"ה קבע אותה על זה ששבת מכל מלאכתו,
 בניגוד ליום טוב שנקבעת בגלל המעשים או הניסים שנקבעו לעם ישראל, ויותר מכך קדושתה
 של שבת גדולה יותר, ששבת נקבעה בעולם העליון, בניגוד ליום טוב שהגיע מהעולם השפל.
 אך השמחה לעם ישראל ביום טוב היא בהרבה יותר גדולה משבת, כי המועדים הם דברים
 עצמיים שקרו לעם ישראל, ולכן עם ישראל מרגישים בהרבה יותר מקושרים אליהם, בניגוד
 לשבת, ששבת היא פחות גופנית לעם ישראל, שאנו שמחים בגלל שמחתו של הקב"ה.
 מתוך דברים אלו אפשר להבין שהשמחה ביום טוב הרבה יותר גדולה, כי היא באה מתוכנו,
 שאנו מרגישים חובה להודות לה' יתברך על הניסים שעשה לנו ולכן אנו מצוים "ושמחת
 בחגך", אך שבת היא יותר חיצונית שהיא לא נתקנה בגללינו ולכן בשבת אין ציווי מפורש.
 עפ"י זה אולי נוכל להסביר מדוע ביו"ט אנו אומרים **בשמחה ובששון** ובשבת אנו אומרים
באהבה וברצון, שהחגים באו מצידנו, חג הפסח - על הנס שקרה לנו, חג השבועות - על שזכינו
 לקבל את התורה, וכן חג הסוכות - על שם שעם ישראל ישב בסוכות. ולכן שמחתנו והודאתנו
 עצומה.

אך שבת אנו מקבלים את גזרת המלך לשמור את השבת ומכוון שזה רצונו אנחנו מקבלים זאת
 באהבה.

ו. ישוב הסתירות

נראה עפ"י מה שהסברנו עד עכשיו, לישוב את הסתירות הנראות בין המקורות המחייבים שמחה לבין המקורות השוללים שמחה בשבת.

ע"פ מה שראינו בדברי סופרים, אף אחד לא סובר שצריך להיות בעצב בשבת, שהרי הוא כותב במפורש: "שעיקר עבודת האדם נצרך להיות לפניו בשמחה", וכן ידוע מה שנאמר "מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד" וכ"ש בשבת!
אלא על מה הענין ועל מה המחלוקת?

אלא עפ"י מה שהסברנו, שיום טוב הינו פנימי לאדם, שהאדם צריך להודות לה' על ניסיו ולכן מצווה לשמוח, אך שבת היא יותר חצונית לו, ששבת נגרמה בגלל מעשיו של הקב"ה ולא ממעשיו של האדם, אז בעיקרון תפקידו של האדם לשמוח בכל מה שה' ציוהו, אבל כל אחד לפום דרגה דיליה ולכן אי אפשר לחייב את האדם לשמוח, אך תפקידו של האדם לשאוף להגיע לשמחה.

לכן אין מחלוקת, שגם מי שכותב שאין מצוות שמחה בשבת, הכוונה שאין חיוב לשמוח בשבת, אך ברור שהאדם צריך לשאוף להגיע לשמחה זו.

גם הספרי שהביא לימוד מפורש: "וביום שמחתכם - אלו שבתות", כוונת הפסוק היא לא ציווי אלא "וביום שמחתכם" כוונתו תשאפו להגיע למצב שהיום יהיה יום שמחתכם שגם הספרי לא חושב שיש מצווה לשמחה בשבת.

בכל אופן לא מובן למה נאמר חזור ושנה להשתדל לשמוח בשבת מאוד, מה זה שונה מכל מצווה שצריך לשמוח?

הסבר ראשון אפשר להסביר כמו שהסברנו בלקוטי מוהר"ן, שרק בשבת יש לאדם הזדמנות להגיע ליראת הרוממות וזה חייב להתבצע ע"י שמחה.

הסבר שני לכך אפשר להסביר עפ"י טעמי המנהגים (סעיף שכו) וכך הוא כותב:

טעם שתקנו בנוסח רצה דשבת לנוח בו באהבה, הוא משום דכל התורה לא קבלו ברצון כי אם ע"י כפייה, אבל שבת במרה נצטוו קודם הכפייה, והיינו באהבה (ר' מרדכי יפה סימן קפח סעיף ו').

ז. חובת מצוות עונג בשבת - האמנם?

מעניין לראות שדווקא בשבת כתוב "וקראת לשבת עונג", שמה שכן יש מצווה הוא עשיית השבת עונג, ו'עונג' ראינו בהלכה שפרושו: "וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו וכל המרבה לכבדו הן בגופו: הן בבגדיו הן באכילה ושתייה ה"ז משובח". וצריך להבין למה עונג הוא מצווה וחיוב על האדם?

להסברת ענין זה נחבר את כל מה שלמדנו עד עכשיו. תפקידו של האדם בשבת לשאוף ולהתחבר עם השבת. לחייב אנשים להתקשר ע"י שמחה אי אפשר, שכל אחד לפום דרגא

דיליה. אך עונג - כל אדם מחוייב, מדוע? שהרי אמרנו שמטרת האדם להתחבר לשבת, ולהגיע לכך צריך האדם להתחבר קודם כל עם החומר (מתוך קדושה וטהרה). אסביר דברי: האדם עצמו הוא חומרי, והתחברות האמיתית של האדם הפשוט היא אל החומר, שזה יותר טבעי לו, ולכן האדם אוכל ושותה בשבת, ודבר זה גורם לו שמחה, ובכך מקיים את מצוות השבת בשלמותה. אדם צריך לשאוף לעליית מדרגה להגיע להתחברות אמיתית ברוח, שהיא השמחה האמיתית במצוות השבת, מתוך הכרה שזו מצוות השי"ת.

בכל אופן, למה מצוות עונג לכולם, האם גם הצדיקים הטהורים, מידת ההתחברות שלהם היא עם החומר? אלא שבדיוק כך, שגם צדיק שמגיע למדרגה גבוהה, תפקידו יהיה לחבר את השבת מתוך קידוש והעלאת החומר אל המקור שלו.

ח. שמחה בשבת הלכה למעשה

עד כאן ראינו שצריך לשאוף לשמחה בשבת, אך איך עושים זאת הלכה למעשה? האם ההתחברות תהיה דרך ריקודים וקפוצים כפי המנהג בכמה מקומות? הריקוד הוא ודאי סממן של שמחה, אך יש לעיין בו, האם הוא מבטא את שמחת השבת, או שמא אינו אלא ביטוי מוחצן של שמחה והתלהבות, שאין דבר בינם ובין קדושת השבת האמיתית? על כך מקובל להשיב, שגם אם בשלבים הראשונים הריקוד אינו מתוך החיבור לקודש, בהמשך יגיע למדרגות הגבוהות של השמחה.

אולי אפשר לבאר ע"י זה את ההבדל בין שבת ליו"ט. ביו"ט האדם מצווה לשמוח גם אם אינו מרגיש מקושר, מכיוון שזה פנימי לו, ולכן מצווה לנסות ולהביא את עצמו לשמחה, ולכן אולי ביו"ט יש חשיבות לריקוד גם אם אינו מרגיש מקושר לקדושת היום. אך בשבת, שכל אחד ע"פ מדרגתו ומדרגת ההתחברות שלו, מי שמרגיש מקושר ירקוד וע"י כך יגביר את השמחה, אך מי שאינו מרגיש כך לא ירקוד.

אולי דווקא להפך. עד כאן ראינו שאנחנו מגרים את השמחה בגירויים חיצוניים, כמו לימוד תורה, הדלקת נרות וכד', ולכן אולי נעורר את השמחה גם ע"י ריקוד בשבת, וע"י זה יצליח אולי להגיע אל השמחה.

בכל אופן אין לי הוכחה האם כך או כך, וכל אחד יעשה כפי הבנת ליבו (ליטוואק לא ירקוד וחוסיד ירקוד).

ט. סיכום:

נסכם מה שראינו במאמר: ביו"ט יש מצווה מפורשת לשמוח, כמו שכתוב: "ושמחת בחגך" וזה מכיוון שהיא יותר פנימית לו, והאדם מחוייב להודות על כך, וזה נעשה ע"י השמחה. בניגוד לשבת, ששבת חיצונית לו, שנתקנה בגלל שביתת ה' בשבת, ולכך אין האדם מצווה לשמוח, אך האדם צריך לשאוף, כל אחד לפי מדרגתו.

גם בתפילות אנו רואים הבדל זה. בשבת חותמים "מקדש השבת", כלומר הקב"ה הוא זה שמקדש את השבת, וקדושתה היא מצידו, וביו"ט אנו חותמים "מקדש ישראל והזמנים" - "ישראל דמקדשי לזמנים".

בכל אופן האדם מחוייב להתענג בשבת, שכל אחד ע"י אכילה ושתייה ודברים חומריים, יוכל להגיע לשמחה בשבת. נחתום בתפילתו של ר' נחמן:

רבנו של עולם איום ונורא, עזרני והושיעני זכני מהרה ליראת הרוממות, ליראה קדושה עם דעת הנמשך משמחה של שבת קדש. מלא רחמים, גואל ומושיע, פודה ומציל, פדני והצילני, והוציאני מעבדות לחרות משעבוד לגאולה. זכני לשמחה של שבת קדש, שאזכה ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים, לקבל שבתות מתוך רב שמחה ומתוך עשר וכבוד ומתוך מעוט עונות. עזרני שאזכה לכבד את השבת בכל עז ותעצומות, בכל מיני שמחה וחדוה. ואזכה להרבות בתענוגי שבת בכל מיני תענוגים, הן להרבות במיני מאכלים ומעדנים ומשקות טובים, הן בבגדי כבוד, להשתדל לזכות לבגדים נאים לכבוד שבת קדש. והעקר שתרחם עלי ותעזרני ותושיעני לזכות לשמח בכל לב בשבת קדש בשמחה וחדוה גדולה באמת, עד שאזכה על ידי השמחה לצאת מעבדות לחרות משעבוד לגאולה. עד שאזכה על ידי השמחה והחרות של שבת, להשלים ולהגדיל דעתי בתכלית הגדלות והשלמות כרצונך הטוב באמת. ועל ידי זה אזכה ליראה שלמה שתהיה היראה עם דעת בלי שום סכלות כלל. ותעזרני ותושיעני להרים ולהגביה על ידי הדעת הקדוש את כל היראות הנפולות אליך לבד תתברך. שלא יהיה לי שום יראה נפולה, שלא אפחד ולא אתירא משום בריאה שבעולם, לא משום שר ואדון, ולא משום אדם, ולא משום חיה רעה ולסטים, ולא משום דבר שבעולם, רק ממך לבד אירא ואפחד באמת, ותהיה יראתך על פני לבלתי אחטא (לקוטי תפילות ב', י"ג).

ובעז"ה, מתוך הכרת קדושת השבת ושמחתה באמת, נגיע ליראת הרוממות למצב שהאדם יודע שהקב"ה אוהב אותו עד שיגיד לו: "אבא אני אוהב אותך...".

בתפילה לשלמות הארץ, לחזרת עם ישראל לארצו, ובניין בית המקדש.